

De zorg voor blijvende beelden

Audiovisueel erfgoed gaat online

André Waardenburg Straks kan iedereen zijn favoriete Nederlandse film of tv-programma bekijken – op zijn eigen computer. Het consortium Beelden voor de Toekomst gaat de komende zeven jaar het Nederlands audiovisueel erfgoed online beschikbaar stellen. De digitale revolutie is nu écht begonnen.

Van de honderdduizenden uren film-, audio- en videomateriaal en de miljoenen foto's die liggen opgeslagen in archieven, moet een flink deel worden behoed voor permanente vernietiging door erosie, schimmels, inktvraat en andere gevaren. Acetaatdragers, magneetbanden, filmrollen, fotonegatieven en nog veel meer soorten dragers hebben niet het eeuwige leven. Het gevaar bestaat dat waardevol materiaal voorgoed verloren gaat. Dit besef leidde in 2005 tot een noodoproep van een aantal archieven aan de Nederlandse staat: red het erfgoed!

De Raad voor Cultuur sloeg alarm met het rapport *Deltaplan film* en adviseerde toenmalig staatssecretaris Medy van der Laan om 99 miljoen euro ter beschikking te stellen: als het Rijk nu niet ingrijpt, dreigt er een ramp en gaat ons collectieve geheugen verloren. 'De beelden zijn de registratie van onze geschiedenis en documenteren daarnaast het ontstaan en de invloed van de hedendaagse beeldcultuur zelf',

schreef de Raad in zijn *Deltaplan* voor het filmbehoud.

Op Prinsjesdag 2006 werd bekend dat de Nederlandse staat 173 miljoen beschikbaar stelde om het audiovisuele erfgoed van Nederland te redden. Vooruitlopend op die beschikking werd het consortium Beelden voor de Toekomst opgericht, waarin onder meer het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, het Nationaal Archief en de Vereniging van Openbare Bibliotheken zitten.

Voor breed publiek

Het project *Beelden voor de Toekomst* voorziet in een grootscheepse conserverings- en digitaliseringsoperatie van 285.000 uur film, video en audio en 2,9 miljoen foto's. Al deze films, programma's en foto's worden vervolgens toegankelijk gemaakt voor educatieve en creatieve toepassingen. Ook wordt een infrastructuur voor digitale distributie ontwikkeld. Educatief

gebruik krijgt hierbij voorrang. Het digitaal beschikbaar komen van dit erfgoed leidt tot innovatieve toepassingen op het gebied van nieuwe media en de ontwikkeling van hoogwaardige diensten voor het publiek.

Zo wordt het filmarchief van het Filmmuseum op internet gezet voor een breed publiek, het onderwijs en de creatieve industrie, zoals omroepen, reclamebureaus en filmmakers die bijvoorbeeld gebruikmaken van *found footage*, toevallig gevonden archiefbeelden. Het museum werkt samen met de Nederlandse Vereniging van Speelfilmproducenten om alle Nederlandse speelfilms via een platform aan te bieden. Voor de ingewikkelde kwesties rond het auteursrecht van de films die publiekelijk beschikbaar moeten komen, heeft het museum een extra jurist aangenomen. Dat de consument voor deze service moet betalen, staat vast. Van de 173 miljoen die het Rijk beschikbaar stelt voor *Beelden voor de Toekomst* moeten de deelnemende partijen zelf een aanzienlijk deel terugverdienen, waar dan ook de rechthebbenden weer van profiteren. Dat kan door dvd-verkoop, maar ook met pay-per-view of op nog andere manieren.

Het platform krijgt ook een portalfunctie, zodat de

‘Nederland loopt voor bij de digitalisering; in het buitenland zijn ze intens jaloers’

gebruiker kan doorklikken naar de partners zoals Beeld en Geluid, dat een eigen kanaal startte op YouTube en een deel van de collectie al gebruikt in zijn Media Experience in Hilversum. Het is de bedoeling dat er in de toekomst van alles beschikbaar komt: van foto's en affiches tot documenten, films en televisieprogramma's. Er is inmiddels ook een pilotproject gestart waaraan vier bibliotheken deelnemen. Audiovisueel materiaal uit het *Beelden voor de Toekomst*-project wordt samen met lokaal materiaal ontsloten voor het bibliotheekaanbod. Zo kan de bezoeker van de bibliotheek in Heerlen binnenkort kijken naar materiaal over de Limburgse mijnen, en het biblionet Groningen biedt een overzicht van vijftig jaar gaswinning in de provincie. Doel van de pilot is het ontwikkelen van expertise die later landelijk gebruikt kan worden.

Metamorfose

Naast de aanstaande verhuizing van het Filmmuseum naar een nieuw te bouwen locatie in Amsterdam-Noord, is *Beelden voor de Toekomst* het grootste project dat het museum onderneemt. Filmmuseum-directeur Sandra den Hamer zegt hierover: ‘Het is de pijler onder onze metamorfose naar een nieuw museum. De digitale ontsluiting van het audiovisuele erfgoed is net zo belangrijk als de fysieke verhuizing naar een nieuw gebouw.’

Emjay Rechsteiner, projectmanager *Beelden voor de Toekomst* bij het Filmmuseum, benadrukt het revolutionaire karakter van de nieuwe plannen van het consortium: ‘Nu nog bepalen programmeurs wanneer je welke film kunt zien in onze filmzalen, maar over een paar jaar bepaalt de consument welke film hij wil zien en wanneer: het publiek wordt zelf programmeur. Nederland loopt voorop bij de digitalisering. Als ik in het buitenland uitleg wat wij doen, zijn ze intens jaloers. Zo'n geweldige kans om het nationale geheugen te conserveren en

beschikbaar te stellen, willen zij ook wel.'

Medio 2007 ging *Beelden voor de Toekomst* officieel van start en in december 2007 werd bekend dat het Amsterdamse filmlaboratorium Haghefilm de eerste, door het Filmmuseum uitgeschreven, internationale aanbesteding heeft gewonnen. In de komende drie jaar (met een vierde jaar als optie) gaat Haghefilm 1 miljoen meter film – zo'n 700 uur – conserveren, waarmee een bedrag van tien miljoen euro is gemoeid. Haghefilm-directeur Peter Limburg is verheugd: 'Het betekent een enorme impuls voor ons bedrijf. De laatste jaren was film een krimpzake. Steeds meer filmmakers gaan digitaal. Hiermee krijgen we weer wat vlees op de botten en kunnen we gaan investeren in nieuwe faciliteiten, waaronder ook digitale.' Limburg laat doorschemeren dat het voor zijn bedrijf 'moeilijk was geworden' als hij de aanbesteding niet had gewonnen. De komende maanden verwacht hij zo'n vijftien nieuwe medewerkers te kunnen aannemen die de meters celluloid moeten gaan verwerken. Die vers geconserveerde en gerestaureerde films blijven bestaan als fysiek product en gaan nog eeuwen mee. Ze worden pas in een later stadium gedigitaliseerd, als over enkele maanden bekend is welk bedrijf de tweede aanbesteding – die van digitalisering – heeft gewonnen.

De miljoen meter film komt uit de archieven van het Filmmuseum, dat zelf bepaalt welke films het conserveert. Het instituut heeft naast het gebouw van Haghefilm een dependance ingericht, waar vijf restauratoren films aan het conserveren of restaureren zijn. Niet alleen zwijgende films op kwetsbare nitraatfilm, maar ook recentere, zoals het oeuvre van Louis van Gasteren, Orlow Seunke en Theo van Gogh. In Vijfhuizen, een andere locatie van het Filmmuseum, zijn portakabins op het terrein gezet waar 'viewers' materiaal uit het archief bekijken en selecteren voor behoud.

De achterstand wordt ras ingelopen. Den

Hamer schat het toegenomen aantal arbeidsplaatsen door de start van het *Beelden voor de Toekomst*-project op ruim 25. 'De films moeten niet alleen bekeken, geselecteerd en geconserveerd, maar ook gecatalogiseerd worden. Ook komen er medewerkers bij die zich bezighouden met de filmhistorische context van het materiaal.' Omdat er gekwalificeerd personeel is bijgekomen, is ze niet bang dat het enorme tempo waarin nu gewerkt wordt om 'meters te maken' ten koste gaat van de kwaliteit van de conserveringen en restauraties waarmee het Filmmuseum al jaren een internationale reputatie geniet.

Interessante extra's

Het Instituut voor Beeld en Geluid, dat onder meer het archief van de publieke omroep beheert, heeft ook zijn eerste aanbesteding gedaan. Samen met Technicolor (voorheen NOB) zet het Instituut zo'n 50.000 uur historisch televisiearchiefmateriaal – televisieprogramma's van de vroege jaren '70 tot en met 2006 – om naar digitale bestanden. Het markeert de start van dit digitaliseringstraject van in totaal 280.000 uur aan audiovisueel materiaal van Beeld en Geluid in de komende zes jaar. Het materiaal komt zo, indien rechthebbenden daar toestemming voor geven, beschikbaar voor hergebruik op televisie, themakanalen, dvd en onderwijs-toepassingen.

Eerder werd bekend dat Beeld en Geluid zelf het analoge audioarchief gaat digitaliseren, dat voornamelijk uit radioprogramma's bestaat. Dit biedt een goede gelegenheid het materiaal uitputtend in kaart te brengen en onjuiste gegevens te corrigeren. In een persbericht zegt audio-expert Marcel Beun, technisch medewerker bij Beeld en Geluid: 'Vanuit technisch oogpunt is het beter om audiobanden af te spelen op apparatuur waarmee ze in het verleden zijn opgenomen. Wij hebben hier nog een aantal Telefunken M15-bandrecorders; het type waar-

mee veel radioprogramma's vroeger werden opgenomen. We hebben een zoektocht gehouden naar die oude bakbeesten op het Media Park. Inmiddels hebben we er dertig die goed bruikbaar zijn.' De verwachting is dat in 2008 6900 uur audiomateriaal zal worden gedigitaliseerd.

Vooraf door de opkomst van het medium dvd is de laatste jaren het besef ontstaan dat de *back catalogue* van met name de grote filmstudio's goud waard is. Er wordt veel geïnvesteerd in het restaureren, al dan niet digitaal, van klassieke en minder klassieke films, die op dvd worden uitgebracht – vaak met interessante, contextualiserende extra's zoals terugblikkende documentaires en commentaartracks van nog levende regisseurs en acteurs. Hoewel het motief commercieel is, blijft het verheugend dat dit verleden straks voor velen tegen lage kosten beschikbaar is. Even verheugend is het *Beelden voor de Toekomst*-initiatief, mits inderdaad de belofte gestand wordt gedaan dat de vruchten van het grootscheepse digitaliseringstraject ook echt voor iedereen toegankelijk zijn of zullen worden. Pas dan wordt het verleden echt levend en kunnen (amateur)historici en film- en cultuurliefhebbers hun hart ophalen.

Het
zou zonde
zijn als
de histo-
rische
context
verloren
zou
gaan

Snelle veroudering

Een kleine kanttekening is echter wel op zijn plaats. Deze betreft een probleem waarover in kringen van filmrestauratoren nog volop discussie woedt. De opkomst van nog steeds goedkoper wordende digitale technieken heeft een groot nadeel. Die technieken raken namelijk snel verouderd. Met als gevaar dat de informatie die nu op allerlei digitale dragers wordt gezet in de toekomst kwalitatief gezien niet meer voldoet of, nog erger, niet meer 'gelezen' kan worden. Het schrikbeeld van oude diskettes waarvoor de nieuwe generatie computers geen ingang (diskdrive) meer heeft, doemt op. En als elke culturele instelling met haar eigen technische standaard gaat werken, is het hek ook van de dam. Eén universele standaard bevordert de uitwisseling van digitale bestanden en minimaliseert de kans op grote kwaliteitsverschillen. Gelukkig is dit besef van het in onbruik raken van geavanceerde apparatuur toegenomen en worden de digitale data zo opgeslagen dat ze te allen tijde transporteerbaar zijn naar een nieuw opslagmedium, wat dat ook moge zijn. Deze datamigratie is cruciaal.

En wat te doen met films die zijn opgenomen op minder dan 24 beeldjes per seconde? Het Filmmuseum en veel andere filmarchieven herbergen veel zwijgende films die een flexibele afspeelsnelheid hebben, tussen de 16 en 22 beeldjes per seconde. Maar de nieuwste digitale standaard houdt alleen rekening met materiaal dat is gefilmd op 24 beeldjes per seconde. Voor dit probleem is vooralsnog geen bevredigende oplossing gevonden.

Naar verwachting is de helft van het aantal bioscoopzalen wereldwijd in 2013 geschikt voor het vertonen van digitale cinema. Dan komt er geen celluloid meer bij kijken. Films worden aangeleverd op een harddisk of naar bioscopen verstuurd via ADSL-lijnen. Film in ouderwetse zin – rollen celluloid die op mechanische wijze geprojecteerd worden – verdwijnt. Het Film-

André Waardenburg

is hoofdredacteur van het film-
tijdschrift *Skrien* en filmcriticus
voor *NRC Handelsblad*

museum wordt een echt museum. De geschiedenis van de bioscoopervaring zelf moet ook behouden blijven en gehistoriseerd worden, niet alleen de artefacten die er vertoond zijn. Net zoals de veranderende televisieprogrammering ook geboekstaafd moet worden, naast de uitgezonden programma's zelf. Wat was er wanneer op televisie te zien? Welke programma's gingen eraan vooraf en volgden erop? Wat was er (tegelijktijd) op andere zenders te zien? Het zou zonde zijn als de historische context – de programmering van bioscopen en tv-zenders – verloren zou gaan.

Ook blijft het jammer dat kennis van zaken over allerlei analoge apparatuur langzaam verloren gaat en een nieuwe, jongere generatie technici bijvoorbeeld echt niet meer weet hoe

(en dat) je een *blow-up* kunt maken van 16 mm-naar 35 mm-film.

Het is dan ook te hopen dat de in jaren opgebouwde kennis en expertise over analoge cinema en televisie niet plotsklaps verdwijnen vanwege de (overenthousiaste?) opgetogenheid over de immense mogelijkheden van digitale cinema en restauratie. Dan is er over een paar jaar weer een Deltaplan nodig. En dat zou treurig zijn.

Meer informatie: www.beeldenvoordetoekomst.nl

Dit artikel is een uitgebreide en geactualiseerde versie van een stuk dat op 11 januari 2008 in *NRC Handelsblad* werd gepubliceerd onder de kop 'Publiek wordt zelf programmeur'.

[advertentie]

Met en is weten!

DE COLLECTIEBALANS

*Uit hoeveel objecten bestaat onze
gezamenlijke museumcollectie?*

In welke staat verkeert ons culturele erfgoed?

*Welk deel van de Collectie Nederland is
eigenlijk zichtbaar voor het publiek?*

De Collectiebalans is een
publicatie van het ICN en is te
downloaden van onze website:

www.icn.nl

instituut
collectie
nederland

ONDER
NCSIM
LTUUR
NETEM
SCHAP

De Collectiebalans gaat in op deze vragen en onderzoekt het wel en wee van museumcollecties in Nederland. Het rapport bevat:

- ⋮ kwantitatieve en kwalitatieve informatie over het bij de musea aanwezige roerend cultureel erfgoed
- ⋮ informatie over aard, omvang en gebruik van museumcollecties in combinatie met gegevens over de musea zelf